

Romeinse Begrippen - 'couleur locale' voor klas 6

Niets nieuws, maar een poging een enigszins geordende lijst van begrippen uit de Romeinse cultuur op papier te zetten ten behoeve van de periode Romeinse geschiedenis. Natuurlijk zal elke leraar zijn eigen woorden in het vuur van de verhalen inlassen. Maar er is iets nieuws aan de orde: voor het eerst komt hier het taaleigen van een andere cultuur om de hoek kijken. Iedere nieuwe cultuur schept ook de nieuwe woorden die uitdrukking geven aan waar deze nieuwe (Romeinse) mens voor staat.

Onderstaande lijst maakt het misschien ook voor de leerlingen makkelijker in een opstel, brief of verslag van de periode tot een bepaalde verwerking te komen. Er zijn hier woorden gegroepeerd naar vier gebieden: architectuur, eten, kleding en militaire leven. Daarnaast zijn nog enkele geografische aanduidingen toegevoegd te gebruiken voor de couleur locale. De lijst is niet te uitgebreid gemaakt, zodat hij eventueel voor de leerlingen gekopieerd kan worden.

Architectuur

Opus caementitium. Vloeibaar bouw materiaal (van ongebluste kalk, zand en water) dat in een mal gegoten werd om uit te harden. Cement is een moderne uitvinding, maar het woord herinnert nog aan de eerste voorloper daarvan.

Amfitheater. Letterlijk dubbel-theater, ovale ruimte waar gladiatorgevechten (beroepsvechters, terdoodveroordeelden en krijgsgevangenen) en de dierspelen (of dieren tegen elkaar of tegen mensen) in de *arena* plaatsvonden (Rome, Pompeji). Het was een 'school voor wreedheid'. Veroordeelden (o.a. de christenen) verloren hier als martelaar in hun strijd tegen de wilde dieren het leven. Na afloop werden de dieren naar hun ondergrondse kooien teruggejaagd.

Circus. Hier worden de wedrennen voor gespannen (bijv. quadrigae) en voor hardlopers gehouden, en vinden de atletengevechten plaats.

Aqueduct. Waterleiding die over gemetselde bogen loopt, soms met drie verdiepingen (Sevilla).

Thermen. Romeins badhuis, met het heetwaterbad (Caldarium) en het koudwaterbad (Frigidarium).

Forum. Het grote hoofdplein van een stad waaraan de belangrijkste gebouwen (o.a. de tempel) liggen. Het waren zowel de centra van het politieke leven als marktplaatsen, centra voor de handel, gerechtshof, enz. Dé ontmoetingsplaats.

Basilica. Handelsbeurs waar handelaren hun klanten en vrienden ontmoetten en gerechtszaal.

Woning

Domus. De privéwoning die alleen de rijken zich konden permitteren. Herenhuis. Vooraan bevond zich het voorportaal (vestibulum).

Atrium, het eigenlijke woongedeelte. Het centrale vertrek waar vroeger het haardvuur brandde. In het midden open. Op het atrium komen verschillende kamers uit, o.a. het *Lararium*, het kapelletje voor de Lares, de voorouder waar het heilige vuur blijft branden. De 'lar' is de ziel van de familiestichter en tegelijk de beschermgeest van de familie. De 'pater familias' heeft volstrekte macht over zijn echtgenote en zijn zonen. Ook als de zonen al getrouwd zijn blijven zij (met hun vrouwen) volledig onderworpen aan hun vader. Hij is de enige die alle burgerrechten bezit. Achter het Lararium bevindt zich het

Peristilium, de tuin, met in het midden vaak een klein vijvertje en daaromheen de zuilengang. Dat naar het voorbeeld van de Grieken.

Eet- en werktafels bestonden er niet. Ook stoelen waren zeldzaam aangezien men in liggende houding at en werkte. De vierpotige eettafel dankt zijn bestaan aan het christelijke altaar.

Kleding

Toga. Officieel kledingsstuk van de vrije Romeinse burgers, het bovenkleed, gemaakt van witte wol (gesponnen, geweven en daarna geverfd), dat op een ingewikkelde manier om het lichaam werd gedrapeerd en liet daarbij de rechter arm vrij. Hij werd door mannen uit hogere standen over de tunica gedragen. Het schonk zowel waardigheid als elegantie. Hij moest kunstig onder de rechterarm en over de linker schouder worden gedragen.

De 17-jarige ontvangt de mannentoga, de witte toga virilis, als teken dat hij het burgerrecht heeft verkregen. Hij wordt daarvoor op het forum officieel voorgesteld aan het volk!

Tunica. Onderkleed met gordelriem. Lang hemd zonder mouwen dat met een ceintuur bijeen werd gehouden. Het was van linnen of zijde en werd zowel door mannen en vrouwen als kinderen gedragen. (Het meest gebruikelijke kledingstuk van de Romeinse man). Vrouwen droegen een lange tunica, kinderen en mannen een korte.

Stola. Een jurk voor vrouwen die over de tunica werd gedragen. Deze reikte tot aan de enkels of zelfs tot aan de voeten, terwijl de tunica slechts tot aan de knieën reikte. De *stola* werd meestal vastgehouden door een *fibula* (speld) op de schouder en had over het algemeen vaak mouwen.

Militaire woorden

Castellum. Permanent legerkamp met sterke verdedigingswerken.

Centurio. Bevelhebber over honderd manschappen die samen een centuria vormen, de kleinste eenheid van Romeinse legioensoldaten.

Cohort. Een legioen bestaat uit 10 cohorten

Legioen. De Romeinse legerseenheid bestaande uit ongeveer 6000 soldaten, overwegend legioensoldaten.

Limes. De buitenste wegen langs de grenzen (limes). Deze verbonden alle belangrijke nederzettingen en kampen.

Gladius (het zwaard), de werpspies met ijzeren punt (pilum), de lans (hasta).

Ovatio, de generaal offerde in aanwezigheid van het volk en de senatoren na een overwinning van minder belang op het capitol een schaap (ovis), vandaar de dankroep: ovatio.

Triomf(boog). Na een beslissende veldslag stond de senaat met goedkeuring van het volk de triomf toe. Daartoe werd het teruggekeerde leger opgesteld dat dan onder speciaal gebouwde triomfbogen onder gejuich langs de heilige weg (via sacra), over het forum naar de capitolijnse heuvels trok.

Enkele geografische namen.

Patria. Niet het vaderland, maar de ‘vader’ stad

Mare Nostrum (Middellandse Zee), *Noviomagus* (Nijmegen), *Oppidum Batavorum* (Stad der Bataven), *Provincia* (Romeinse bestuursseenheid buiten Italië), *Colonia* (stad met volledig burgerrecht, b.v. Colonia Ulpia Trajana (Xanten). (‘waar de Romein zegeviert, daar woont hij’, Seneca).

Vandaar dat hierbij ook het onderwerp woordafleiding aan de orde kan komen: ook alle woorden hebben hun geschiedenis en het is niet meer dan logisch dat hierbij aan onze eigen woordenschat wordt aangeknoopt. Ook onze eigen woordenschat heeft zijn geschiedenis en honderden van die woorden (zonder dat we ons dat bewust zijn) hebben wortels die uit het Latijn stammen of woorden die zelfs tot de Romeinse tijd teruggaan. In het extra taaluur kan daarbij bijv. op de volgende woorden worden ingegaan. (muur, school, circus, plus-minus, dis, tafel, lens, propaganda, serie, medicus, villa, fundament, keuken, koepel, wijn, pruim, vrucht, minister, etc.etc.)